

Familjebakgrund och familjebildning

Grundskolereformens betydelse för
äktenskapssortering

Helena Holmlund

Familjebakgrund och familjebildning

Grundskolereformens betydelse för äktenskapssortering^a

av

Helena Holmlund^b

2022-05-16

Sammanfattning

Denna rapport studerar så kallad ”äktenskapssortering” genom att undersöka sambandet mellan fäders och svärfäders inkomster. Sorteringen är relativt låg bland dem som växt upp med pappor som var låg- och medelinkomsttagare, men är mycket stark i toppen av inkomstfördelningen. I rapporten undersöks om institutionella förändringar – i detta fall en skolreform – kan påverka sorteringen på äktenskapsmarknaden. Resultaten visar att införandet av en enhetlig nioårig grundskola i Sverige bidrog till att sorteringen på äktenskapsmarknaden minskade. En potentiell förklaring till att sorteringen minskade bland de rikaste familjerna är att den heterogena elevsammansättningen i den sammanhållna skolan bidrog till ökad förståelse och acceptans för individer från lägre socialgrupper, men även andra förklaringar är möjliga.

^a Denna rapport är en populärvetenskaplig sammanfattning av IFAU working paper 2022:11 ”Preferences and opportunities in the marriage market – How comprehensive schooling made the rich marry down” (Holmlund 2022a). Författaren vill tacka Adrian Adermon, Mikael Lindahl och Håkan Selin för kommentarer på manuskriptet. Tack även till deltagare på seminarier och konferenser för värdefulla synpunkter. Forskningen har finansierats av Vetenskapsrådets anslag nr. 2013–01992.

^b Kontaktuppgifter till rapportens författare: helena.holmlund@ifau.uu.se.

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	3
2	Grundskolereformen.....	5
3	Data.....	7
4	Äktenskapssorteringen bland individer födda 1945–1955	8
5	Skolreformens effekter på äktenskapssortering och val av partner	10
5.1	Påverkade skolreformen äktenskapssortering och val av partner?	10
5.2	Varför påverkades val av partner?.....	13
6	Slutsatser.....	17
	Referenser	19
	Bilaga.....	21

1 Inledning

När personer inleder en kärleksrelation och kanske gifter sig och bildar familj, gör de ofta det med en partner som har liknande socioekonomisk eller kulturell bakgrund, liknande utbildningsnivå eller gemensamma intressen. Att denna så kallade ”äktenskapssortering” uppstår kan bero på tycke och smak (”preferenser”), men också på att det är lättare att träffa en person som liknar en själv i de nätverk som uppstår genom familj, skola och jobb (”möjligheter att träffas”).¹ Att ”lika dras till lika” är ett fenomen som har dokumenterats i många länder och som har väckt intresse bland forskare inom flera discipliner, bland annat sociologi och nationalekonomi. En anledning till att nationalekonomer har intresserat sig för frågan är att sorteringen kan ha konsekvenser för inkomstfördelningen mellan hushåll, överföringen av humankapital och färdigheter mellan föräldrar och barn, och i förlängningen fördelningen av humankapital och förmågor i kommande generationer. Exempelvis har tidigare studier på området visat att äktenskapssortering bidrar till större inkomstskillnader mellan hushåll (Eika, Mogstad och Zafar 2019).

Även om sorteringen på äktenskapsmarknaden är väldokumenterad (se till exempel (Mare 1991; Schwartz och Mare 2005; Boschini m.fl. 2011; Holmlund 2022b), vet vi inte om det är preferenser eller möjligheter att träffas som är den avgörande förklaringen till det mönster vi ser. Vi vet inte heller i vilken utsträckning sorteringen kan påverkas av externa faktorer som ligger utanför individens egna preferenser och val. I denna studie undersöks dessa frågor genom att studera om utbildningssystemet kan påverka sorteringen mellan makar. Rapporten analyserar om övergången från den uppdelade parallellskolan till den sammanhållna nioåriga grundskolan påverkade äktenskapssorteringen i de berörda årskullarna. Den svenska grundskolans införande har studerats i ett flertal studier som visar att barn från lågutbildade hem gynnades på flera sätt: de fick längre utbildning, högre inkomster och lägre risk att begå brott (Meghir och Palme 2005; Hjalmarsson, Holmlund, och Lindquist 2015; Holmlund 2020). Barn till högutbildade påverkades inte på samma sätt i och med att de ofta gick längre i skolan redan innan reformen, men reformen innebar vissa förändringar även för dem: de gick i en sammanhållen skola under en längre tid, tillsammans med barn från en annan social bakgrund. Reformen både förbättrade förutsättningarna och livschanserna för de socioekonomiskt svaga eleverna, samtidigt som den innebar ökade möjligheter för grupper med olika socioekonomisk bakgrund att mötas och lära känna varandra. Frågan som ställs i rapporten är om dessa förändringar i sin tur bidrog till att minska de sociala

¹ Orsakerna till att äktenskapssortering uppstår diskuteras utförligt i Kalmijn (1994; 1998).

klyftorna i samband med familjebildning och ledde till minskad sortering på äktenskapsmarknaden.

Rapporten studerar årskullar födda mellan 1945 och 1955, och beskriver hur vanligt det var att de i vuxen ålder bildade familj med en partner med liknande familjebakgrund (här mätt med pappans inkomst). Ett särskilt intressant mönster visar sig när äktenskaps sorterings studeras separat för dem med rika respektive fattiga pappor. Kvinnor och män vars fäder hade låga eller medelinkomster uppvisar relativt låg grad av sortering, dvs. de bildade familj med personer med både fattig och rik bakgrund. Däremot är sorteringen mycket stark bland de 20 procent rikaste: i denna grupp var det mycket vanligt med parbildning med någon som kom från en liknande inkomstbakgrund.

Analyserna av övergången till den nioåriga grundskolan visar att äktenskaps sorterings minskade bland dem som berördes av den nya skolans införande. I genomsnitt blev familjebakgrunden en mindre betydelsefull faktor i valet av partner. De som växte upp i låginkomsthushåll bildade på grund av reformen oftare familj med någon från en mer välbärgad bakgrund, och bland de rikaste 20 procenten ökade sannolikheten att bilda familj med någon som växte upp i den minst bemedlade gruppen. I rapporten undersöks om det är förändrade preferenser eller utökade kontaktytor och möjligheter att träffas (eller några andra mekanismer) som förklarar resultatet. Även om det inte går att dra några säkra slutsatser pekar resultaten mot att acceptansen för en partner med en fattig familjebakgrund ökade bland dem som växte upp i de rikaste familjerna.

Frågan om huruvida attityder mot andra grupper i samhället kan påverkas av att lära känna personer med exempelvis en annan social eller etnisk bakgrund har undersökts i många studier och i många olika samhällskontexter.² Exempelvis visar Rao (2019) att rika barn som fick gå i skolan tillsammans med fattiga barn uppvisade större generositet och umgicks mer med fattiga elever, och Billings, Chyn och Haggag (2021) finner att ökad segregation mellan svarta och vita elever i USA påverkade de vitas politiska preferenser i vuxen ålder. Det finns också exempel på studier som undersöker om äktenskaps sortering (eller endogami som det kallas när personer ur samma grupp gifter sig med varandra) påverkas av att människor tidigt lär känna personer ur en annan grupp. Merlino, Steinhardt och Wren-Lewis (2019) studerar parbildning mellan svarta och vita i USA, och finner att vita elever som hade fler svarta klasskamrater uppvisar högre sannolikhet att inleda en relation med en svart person.

² Inom socialpsykologi har denna fråga fått benämningen "kontakthypotesen" (Allport 1954) och bygger på idén att kontakt och samarbete mellan individer ur olika grupper kan minska fördomar och leda till ökad förståelse mellan grupper.

Holmlund, Lindahl och Roman (2021) dokumenterar att barn med svensk bakgrund som har skolkamrater med icke-västerländsk bakgrund blir mer benägna att senare i livet bilda familj med en person med sådan bakgrund. En meta-studie av Paluck, Green och Green (2018) visar dock att det är relativt få studier som med trovärdig studiemetod har lyckats påvisa att kontakt mellan olika grupper kan påverka attityder och värderingar.

Rapporten är upplagd på följande sätt: avsnitt 2 ger en kort återblick över huvuddragen i den svenska grundskolereformen; avsnitt 3 presenterar rapportens datakällor; avsnitt 4 redovisar deskriptiva analyser av äktenskapssorteringen och avsnitt 5 presenterar metod och resultat. Avsnitt 6 sammanfattar rapportens slutsatser.

2 Grundskolereformen

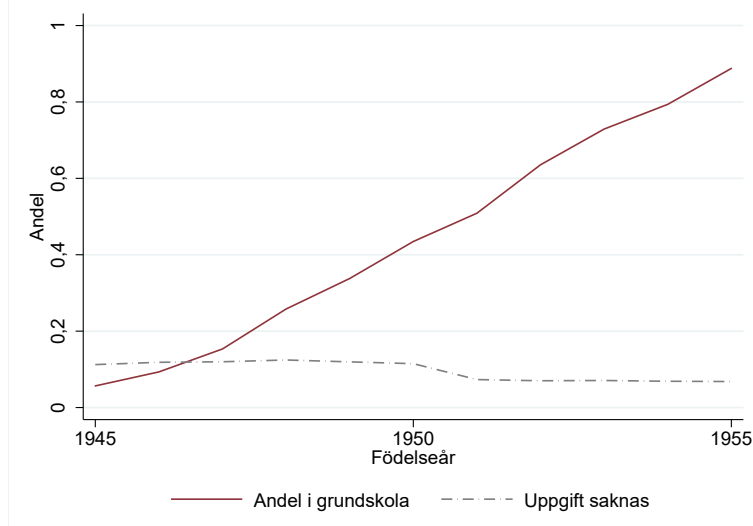
Före grundskolans införande hade Sverige ett så kallat parallellskolesystem med folkskola och realskola (läroverk). Det var obligatoriskt med sju års skolgång, och den kunde fullgöras i folkskolan. Men de elever som hade höga betyg kunde också efter årskurs 4 eller 6 gå över till realskolan, som var mer teoretiskt krävande och förberedde för vidare studier. Realskolan ledde till en examen efter totalt 10 års skolgång, även om det fanns vissa lokala variationer i utbildningens längd. De elever som gick sju år i folkskolan kunde utbilda sig vidare på yrkesskolor för att förbereda sig för arbetsmarknaden. Parallellskolesystemet innebar således en tidig uppdelning av elever mot antingen teoretisk utbildning, eller tidigt inträde på arbetsmarknaden. Enhetsskolan – dvs. grundskolan – som introducerades av 1946 års skolkommision, innebar en sammanhållen skola för alla elever i nio år (även om det inledningsvis förekom viss uppdelning även inom denna skolform). En av de bärande idéerna bakom enhetsskolan var alla elevers lika rätt till utbildning, oavsett familjebakgrund. En tidig uppdelning av elever ansågs missgynna de elever vars föräldrar hade lägre utbildningsnivå, och därmed motverka social rörlighet. Den nya grundskolan var också en naturlig utveckling i en tid då trycket på realskolan blev allt större, i och med att fler och fler elever önskade plats (se Marklund 1980; 1981, Meghir och Palme 2005 och Holmlund 2020 för beskrivningar av reformen).

I skolkommisionens förslag ingick en försöksperiod, då ett mindre antal kommuner valdes ut för att bedriva försöksverksamhet med nioårig grundskola. Det första året med försöksverksamhet (1949/50) valdes 14 kommuner av ca

1000 ut att delta.³ Därefter inleddes en mer omfattande utbyggnad som skedde gradvis i landets kommuner. 1962 fattade riksdagen beslut om att grundskolan skulle införas i hela landet.

Genom uppgifter i arkiv och i statistiska årsböcker från SCB går det att ta fram information om när olika kommuner genomförde reformen. Med hjälp av data på födelseår och bostadskommun vid tidpunkten för skolgång går det – för de flesta kommuner – att uppskatta vilken skolform individen förmodligen gick i. Figur 1 visar hur stor andel av årskullarna födda i Sverige 1945–1955 som uppskattningsvis omfattades av reformen, givet de startår som finns dokumenterade i arkiven.

Figur 1 Andel av födelsekullar i grundskola

Not: Figuren bygger på egna beräkningar baserade på tidpunkten för skolreformens införande i olika kommuner, individernas födelseår och bostadskommun i folk- och bostadsräkningarna 1960 och 1965.

Reformen förlängde den obligatoriska skolgången för barn som annars hade slutat skolan efter sju år, medan de som hade tänkt fortsätta inte påverkades på samma sätt. För vissa elever kan reformen till och med ha inneburit en kortare skolgång, då tioårig realexamen ersattes med nioårig grundskola. Men förutom en förlängning av den obligatoriska skolan innehöll reformen även andra delar som bland annat omfattade införandet av engelska i läroplanen. Den sammanhållna undervisningen hade också som konsekvens att barn med olika bakgrund

³ Under den period då grundskolereformen genomfördes hade Sverige en annan kommunindelning än idag och långt fler kommuner. 1971 genomfördes en reform som ligger till grund för dagens kommunindelning.

och studieförutsättningar undervisades tillsammans under en längre tid och därmed fick en mer blandad kamratgrupp.

3 Data

Studien använder registerdata och utgår från en population av individer födda i Sverige mellan 1945 och 1955. Individerna i populationen har kopplats samman med föräldrar och egna barn. Uppgifter om utbildning, inkomst, bostadsort med mera har matchats till dessa individer. Nedan beskrivs några av de viktigaste definitionerna i studien, och för mer detaljer hänvisas till Holmlund (2022a).

Partner. I studien utgörs en persons partner av den första partner som han eller hon skaffar barn med. I den svenska kontexten där många parförhållanden existerar utan att man formellt ingår äktenskap, är detta en definition som syftar till att fånga upp så många parförhållanden som möjligt. En nackdel är att barnlösa par inte ingår i analysen.

Familjebakgrund. För att beskriva en persons socioekonomiska status och uppväxtvillkor används pappans inkomst. Inkomsten beräknas som ett genomsnitt av inkomster under åren 1968, 1971 och 1973. I rapporten används begreppen inkomstbakgrund, socioekonomisk bakgrund och familjebakgrund som synonymier, och syftar på bakgrund mätt med faderns inkomst.

Barns utfall. Studien använder ett flertal mått på de berörda årskullarnas utfall. Bland annat används ett mått på antal utbildningsår, som utgår från individens högsta uppnådda utbildningsnivå.

Barnens val av partner i vuxen ålder mäts genom ett mått på parternas familjebakgrund, som liksom för indexindividerna mäts med pappans inkomst (dvs. svärfaderns inkomst i förhållande till indexindividen). En viktig anledning till detta är att partnerval måste beskrivas i termer av förutbestämda faktorer, eftersom analysen inte ska fånga upp att även utbildningsnivån (eller andra utfall) bland potentiella partners påverkades av skolreformen och skulle kunna ge upphov till mekaniska samband.

Förväntad kamratgrupp. För att beskriva hur individernas kamratgrupp i skolan påverkades av övergången till grundskola används ett mått på förväntad exponering mot kamrater från den lägsta inkomstkventilen (kamrater vars fäder tillhörde femtedelen med lägst inkomster). Efter reformen beräknas den förväntade exponeringen som genomsnittet i årskullen i respektive bostadskommun, eftersom alla elever gick i samma skolform. Före reformen däremot, beräknas exponeringen som genomsnittet i årskull och kommun, men uppdelat utifrån

individens utbildningsnivå: folkskola eller realskola/högre utbildningsnivå, enligt uppgifter i 1970 års folk- och bostadsräkning.

Urvalsbegränsning. För att urvalet ska vara jämförbart över tid begränsas det till individer vars pappor var i åldern 15–45 vid barnets födelse, och därutöver krävs att papporna har minst en observerad inkomst under åren 1968, 1971 och 1973.

4 Äktenskapssorteringen bland individer födda 1945–1955

Hur ser sorteringen på äktenskapsmarknaden ut för de berörda årskullarna, och förändrades den över tid? Figur 2a visar svärfaderns genomsnittliga inkomst (logaritmerad) givet den egna pappans logaritmerade inkomst. Figur 2b visar svärfaderns genomsnittliga inkomstrang givet den egna pappans inkomstrang, där inkomstrang innebär att pappans inkomster rangordnas från lägst till högst på en skala från 1 till 100. Den flacka lutningen på kurvorna för dem vars pappor har låga och medelhöga inkomster visar att sorteringen inte var särskilt stark i dessa inkomstgrupper – individer vid en given position i inkomstfördelningen bildade familj/gifte sig med partners med både hög och låg inkomstbakgrund. I den övre delen av inkomstfördelningen, särskilt den översta femtedelen, visar den branta lutningen på kurvorna att sorteringen i denna grupp är mycket stark. En pappa med högre inkomstrang innebär också att den genomsnittliga inkomstrangen hos svärfadern ökar. Mönstret visar att äktenskapssorteringen är icke-linjär och att sorteringen till största delen drivs av individer från familjer med de högsta inkomsterna.

En jämförelse av äktenskapssorteringen i årskullarna födda 1945 och 1955 visar att sorteringen är svagare i den yngre kohorten, och att detta beror på att individerna med den starkaste inkomstbakgrunden inte längre sorterar sig lika kraftigt som tidigare.

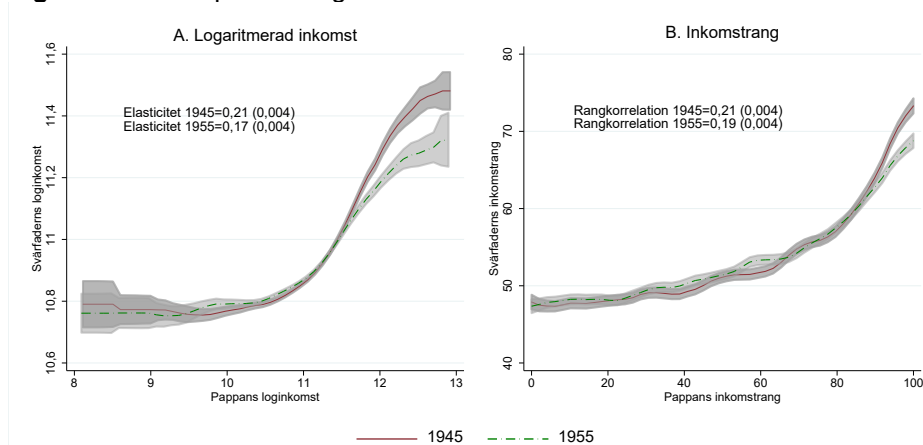
Eftersom sorteringen visar sig vara icke-linjär är det relevant att studera sorteringen i olika delar av fördelningen separat, men vi kan också använda oss av sammanfattande mått. Exempel på sammanfattande mått är *inkomstelasticiteten* respektive *rangkorrelationen* mellan pappans och svärfaderns inkomst. Dessa beräknas med regressionsanalys som mäter sambanden mellan pappans och svärfaderns logaritmerade inkomster (elasticitet) respektive inkomstrang (rangkorrelation). Höga samband innebär att sorteringen på äktenskapsmarknaden är stark, medan låga samband visar på svagare sortering mellan partners. Skillnaden mellan elasticiteten och rangkorrelationen är att rangkorrelationen utgår från den relativa positionen i inkomstfördelningen, oavsett den underliggande

fördelningens spridning. En ökning i inkomstrang kan vara associerad med stora eller små förändringar i logaritmerad inkomst, beroende på om inkomstfördelningen uppvisar stor spridning eller är sammanpressad. Detta kan också skilja sig i olika delar av fördelningen.

Figur 2 presenterar de sammanfattande måtten för både logaritmerade inkomster och inkomstrang. Elasticiteten är ett mått på hur många procent svärfaderns inkomst förväntas avvika från genomsnittet i inkomstfördelningen givet den egna pappans procentuella avvikelse från genomsnittet i inkomstfördelningen. I årskullen född 1945 är elasticiteten 0,21, vilket innebär att en individ vars pappa har en inkomst som ligger 10 procent över genomsnittet förväntas ha en svärfar vars inkomst ligger 2,1 procent över genomsnittet. Rangkorrelationen är också uppmätt till 0,21 för samma årskull, och tolkas på motsvarande sätt som förväntade avvikelser från medianen. De båda sammanfattande måtten sjunker mellan 1945 och 1955 och bekräftar därmed bilden att äktenskapsorteringen sjönk mellan årskullar födda 1945 och 1955.

Årskullarna födda mellan 1945 och 1955 omfattades till stor del av expansionen av grundskolan i Sverige. Endast ca 6 procent av individerna födda 1945 gick i den sammanhållna skolan, medan nästan alla födda 1955 gjorde det. I nästa avsnitt ställs frågan om grundskolereformen kan ha bidragit till den förändrade äktenskapsorteringen under denna period.

Figur 2 Äktenskapsorteringen bland födda 1945 och 1955

Not: Figureerna visar kernel-regressioner över sambandet mellan fäders och svärfäders inkomster. Gråa fält indikerar 95-procentiga konfidensintervall.

5 Skolreformens effekter på äktenskapssortering och val av partner

För att studera skolreformens effekter på äktenskapssortering utnyttjas den gradvisa utrullningen av reformen i landets kommuner. Först beräknas skillnaden i partnerval mellan reformpåverkade årskullar och äldre årskullar inom samma kommun. Denna skillnad fångar upp reformens effekter, men även den generella utvecklingen över tid mellan äldre och yngre kohorter. Därför sätts denna utveckling i relation till motsvarande skillnad mellan årskullar i kommuner som genomförde reformen vid ett senare eller tidigare tillfälle (jämförelsekommuner). På så sätt isoleras reformens effekt från andra faktorer som kan påverka sorteringen, till exempel generella skillnader mellan kommunernas demografi eller utbildningsnivå, och den allmänna utvecklingen över tid.

Analyserna genomförs med regressionsanalys och metoden beskrivs i detalj i Holmlund (2022a) som även innehåller en diskussion om metodens tillförlitlighet och ett antal känslighetsanalyser som undersöker om resultaten är stabila.

5.1 Påverkade skolreformen äktenskapssortering och val av partner?

Vi inleder med att undersöka reformens effekter på äktenskapssortering mätt med de sammanfattande måtten som beskrivits ovan. Tabell 1 visar i kolumn 1 den genomsnittliga elasticiteten (panel A) och rangkorrelationen (panel B) för studiepopulationen, som beräknats med en regression av svärfaderns inkomst på pappans inkomst. Storleksordningen på elasticiteten och rangkorrelationen ligger i linje med dem som presenterades i Figur 2. I kolumn 2 undersöks hur skolreformen påverkar detta samband genom att beräkna om sambandet skiljer sig för dem som omfattas av skolreformen (se koefficienten för interaktionstermen *skolreform x pappans inkomst*). Resultaten visar att äktenskapssorteringen är lägre för dem som gått i grundskola: elasticiteten föll med 0,013 (motsvarande ca 9 procent) och rangkorrelationen med 0,011 (ca 7 procent) när grundskolan introducerades. Kolumn 3 och 4 visar resultat uppdelat utifrån kön och indikerar att sorteringen är starkare bland kvinnor än män, men reformeffekten är likartad för de båda grupperna.

Tabell 1 Skolreformens effekter på äktenskapssortering

	(1)	(2)	(3)	(4)
	Alla		Män	Kvinnor
A. Utfall: Svärfaderns loginkomst				
Pappans loginkomst	0,181*** (0,010)	0,144*** (0,017)	0,128*** (0,018)	0,183*** (0,027)
Skolreform x Pappans loginkomst		-0,013*** (0,005)	-0,014** (0,006)	-0,012* (0,007)
Antal observationer	605 829	605 829	314 925	290 904
B. Utfall: Svärfaders inkomstrang				
Pappans inkomstrang	0,192*** (0,008)	0,159*** (0,011)	0,160*** (0,014)	0,163*** (0,014)
Skolreform x Pappans inkomstrang		-0,011*** (0,004)	-0,014** (0,006)	-0,008 (0,007)
Antal observationer	616 086	616 086	320 123	295 963
Antal kommuner		1 020	1 020	1 020

Not: Regressionerna i kolumn 2–4 inkluderar följande kontrollvariabler (utöver dem som visas i tabellen): reformens huvudeffekt, kommun- och årskulls-fixa effekter (samt deras interaktion med pappans inkomst), fix effekt för reformår (samt interaktion med pappans inkomst och interaktion med linjär trend). Robusta standardfel, som har klustrats på kommunnivå, visas inom parentes. ***/**/* indikerar att den skattade effekten är statistiskt säkerställt skild från noll på 1/5/10-procentsnivån.

I nästa steg av analysen undersöks *hur* valet av partner har påverkats av reformen, och om detta skiljer sig mellan olika inkomstgrupper. Eftersom Figur 2 tydligt visar att sorteringen är högre i toppen av inkomstfördelningen, och det är i den delen av fördelningen som sorteringen har förändrats över tid, är det särskilt motiverat att fokusera på den översta femtedelen av fördelningen.

Tabell 2 presenterar skolreformens effekter på partnerns inkomstbakgrund; detta är en beräkning av om reformen gör att individer i genomsnitt gifter sig med personer från en socioekonomiskt starkare eller svagare bakgrund. Tabellen är uppdelad utifrån indexindividens egen bakgrund. Kolumn 1 visar att bland individer som växt upp i den nedre halvan av inkomstfördelningen finns det inte någon signifikant effekt på partnerval mätt med svärfaderns logaritmerade inkomst, men däremot en positiv effekt när bakgrunden mäts med svärfaderns inkomstrang. Reformen innebär med andra ord att de bildade familj med en person från en relativt sett mer gynnad bakgrund. Effekten på 0,5 av en

percentilrang är inte särskilt stor, men indikerar att förbättrade utbildningsmöjligheter för barn i hem med lägre inkomster fick långsiktiga konsekvenser som också påverkade vem de senare bildade familj med.

I kolumn 2 visas resultaten för den övre halvan av inkomstfördelningen, men i denna grupp finns inte några signifikanta effekter på val av partner. I kolumn 3 däremot, där den översta kvintilen studeras separat, finner vi att skolreformen har påverkat partnerval: de som växte upp i de 20 procent rikaste familjerna har i genomsnitt har bildat familj med partners från fattigare hem. Skolreformen innebar att de fick en svärfar med 1,8 procent (0,65 percentilrang) lägre inkomst. Tabell A 1 i rapportens bilaga presenterar motsvarande resultat uppdelat för kvinnor och män, och visar att effekterna är relativt likartade för de båda könen. Grundskolans införande innebar alltså att individer från de rikaste familjerna senare bildade familj med personer som vuxit upp i hem med lägre inkomster.

I Holmlund (2022a) diskuteras resultaten i Tabell 2 mer utförligt, och ett antal känslighetsanalyser genomförs. En viktig slutsats från dessa är att resultaten i kolumn 3 inte förklaras av att de som vuxit upp i rika familjer nu fick konkurrera med individer från fattigare hem om partners med stark socioekonomisk bakgrund. Eftersom rika individer som påverkades av reformen och de som ingår i jämförelsegruppen kan antas ha drabbats lika mycket av ökad konkurrens om socioekonomiskt starka partners, ska effekten tolkas som att individernas val och beteenden påverkades av reformen, och inte som att det på grund av reformen blev svårare att hitta en make/maka med stark inkomstbakgrund.

Effekterna som presenteras i Tabell 2 är små, men en mer detaljerad analys visar att genomsnittseffekterna döljer ett intressant mönster. Att de som tillhör den översta kvintilen i inkomstfördelningen fick en partner med lägre inkomstbakgrund förklaras till stor del av en ökad sannolikhet att finna en partner från den lägsta inkomstkuintilen och effekten är särskilt tydlig för män. För män från den översta femtedelen av inkomstfördelningen ökade sannolikheten att finna en partner från den lägsta femtedelen med 12 procent (se Holmlund 2022a). Att individer från de rikaste och fattigaste delarna av inkomstfördelningen bildar par är relativt ovanligt – endast 11 procent av de som växte upp i den översta kvintilen bildade själv familj med någon från den lägsta inkomstkuintilen. Att reformen påverkade sannolikheten att rika valde att bilda par med personer från en fattig bakgrund är därför ett resultat som är värt att studera vidare.

Tabell 2 Skolreformens effekter på val av partner

	(1)	(2)	(3)
	Under medianen	Pappans inkomst Medianen el. högre	Översta kvintilen
A. Utfall: Svärfaderns loginkomst			
Effekt av skolreform	0,005 (0,004)	-0,004 (0,004)	-0,018*** (0,007)
Antal observationer	280 536	325 293	129 163
Utfallsvariabelns genomsnitt	10,78	10,94	11,08
B. Utfall: Svärfaderns inkomstrang			
Effekt av skolreform	0,491** (0,197)	-0,158 (0,193)	-0,648** (0,330)
Antal observationer	288 190	327 896	130 102
Utfallsvariabelns genomsnitt	47,53	55,41	61,79
Antal kommuner	1 020	1 020	1 019

Not: Regressionerna inkluderar följande kontrollvariabler (utöver dem som visas i tabellen): kön, kommun- och årskulls-fixa effekter, fix effekt för reformår interagerad med linjär trend. Robusta standardfel, som har klustrats på kommunnivå, visas inom parentes. ***/**/* indikerar att den skattade effekten är statistiskt säkerställt skild från noll på 1/5/10-procentsnivån.

5.2 Varför påverkades val av partner?

Resultaten ovan visar att skolreformen påverkade val av partner: sorteringen på äktenskapsmarknaden minskade och det kan förklaras både av förändrat beteende bland individer från ekonomiskt svaga och starka uppväxtförhållanden. För att förstå vilka mekanismer som kan förklara detta mönster genomförs ett antal analyser som belyser hur individer med olika inkomstbakgrund har påverkats av skolreformen.

I Holmlund (2022a) visar jag att reformen – som förväntat – ledde till längre utbildning, mätt som antal utbildningsår. Effekten är särskilt stor bland de som växte upp i den nedre halvan av inkomstfördelningen (0,42 år för män och 0,28 år för kvinnor). För dessa individer är det därför inte ett oväntat resultat att de kom att bilda familj med individer från socioekonomiskt starkare hem. Detta kan ha skett genom att de utbildade sig längre och blev mer ”attraktiva” för partners med socioekonomiskt stark bakgrund, genom att de fick nya kontaktnät via utbildningen eller sin arbetsplats, eller för att de själva på grund av sin längre utbildning eller kontakt med nya grupper blev mer öppna för partners med en annan bakgrund. Förklaringarna är många, och det är inte möjligt att reda ut exakt vilka mekanismer som har bidragit till ett förändrat partnerval.

Bland de som växte upp i den rikaste kvintilen var det redan före reformen vanligt att gå vidare till realskola eller högre utbildning. Reformens effekt på utbildningslängd är därför inte lika stark i denna grupp: den är positiv för män

(0,085 år) men det finns inte någon statistiskt signifikant effekt för kvinnor. Att denna grupp på grund av reformen senare kom att bilda familj med personer ur lägre inkomstskick kan därför inte förklaras av att de blev mindre ”attraktiva” i termer av utbildningsnivå eller att deras chanser på arbetsmarknaden försämrades. Förklaringen måste istället ligga i att deras nätverk – och därmed möjligheter att träffa personer med annan bakgrund – påverkades av reformen, och/eller att deras preferenser och värderingar förändrades som en följd av ökad kontakt med klasskamrater från en annan social bakgrund.

I Tabell 3 presenteras reformens effekter på ett antal utfall som har valts ut för att de kan belysa möjliga förklaringsfaktorer. I panel A visas reformens effekter på förväntad kamratgrupp. Grundskolan innebar en mer blandad kamratgrupp, vilket bekräftas av att elever som växte upp i låginkomstfamiljer (under medianen) fick en lägre andel kamrater med låg inkomst, och elever som växte upp i den övre halvan av inkomstfördelningen – och särskilt den översta femtedelen – fick en högre andel kamrater med låg inkomst i sin förväntade kamratgrupp.⁴ Övergången från ett parallellskolesystem till en enhetsskola påverkade alltså den socioekonomiska sammansättningen i skolmiljön i och med att barn med olika bakgrund gick i samma skola under en längre tid.

Panel B visar att reformen inte påverkade sannolikheten att flytta från hemregionen (länet). Det tycks därför inte vara ökad geografisk rörlighet som ligger bakom minskningen i äktenskapssortering. I panel C undersöks om reformen inneburit att det blivit mer eller mindre vanligt att partnern kommer från hemkommunen. Överlag tycks partnerns geografiska ursprung inte ha påverkats, med undantag för att män från den lägre halvan av inkomstfördelningen tycks ha blivit något mindre benägna att finna en partner från hemkommunen (effekten är endast på gränsen till statistiskt säkerställd).

Panel D och E visar reformens effekter på sannolikheten att finna en partner från den lägsta inkomstkventilen, uppdelat utifrån om partnern kommer från hemkommunen eller en annan kommun. Män från rika familjer (kolumn 3) har en ökad sannolikhet att finna en partner från den fattigaste femtedelen av inkomstfördelningen, men detta gäller bara om partnern kommer från en annan kommun än hemkommunen. Detta är ett intressant resultat som tyder på att det inte är utökade möjligheter att träffas som driver resultatet, eftersom möjligheterna att träffa en person med annan bakgrund sannolikt var minst lika stora i hemkommunen som i någon annan kommun, eftersom reformen där innebar en

⁴ Förväntad kamratgrupp är den elevsammansättning som kan observeras i individens skolform, kommun och årskull. Det är därmed inte den faktiska elevsammansättningen som kan skilja sig även mellan skolor inom en kommun.

mer blandad kamratgrupp och potentiellt nya nätverk med individer med en mer heterogen bakgrund.

En möjlig kvarstående förklaring till att reformen fick rika att bilda familj med personer från den fattigaste femtedelen är att deras värderingar och preferenser förändrades. Tidigare forskning har visat att kontakt mellan personer med olika bakgrund kan påverka värderingar och fördomar mellan grupper, och också hur vanligt det är att personer med olika bakgrund inleder relationer med varandra (se till exempel Rao 2019; Merlino, Steinhardt och Wren-Lewis 2019). Resultaten är i linje med denna förklaring, men det går inte att utesluta att andra faktorer spelar in. Vi kan dock belysa några andra konkurrerande förklaringar: att män från den högsta inkomstgruppen längre fram i livet (i 25-årsåldern) bodde i en kommun med färre unga kvinnor från höginkomstfamiljer (panel F), eller att de bildade familj med personer som uppvisade särskilt hög social rörlighet (panel G). Resultaten visar att reformen inte påverkade sammansättningen av ”potentiella partners” för män, vilket tyder på att det inte är lägre ”tillgång” på möjliga partners från höginkomstfamiljer som förklarar resultaten, utan snarare männens egna val och beteenden. Vidare visar panel G att de rikaste männen inte tycks ha bildat familj med kvinnor som var mer socialt rörliga än andra. Deras makar är inte kvinnor som utmärker sig genom att nå högre utbildningsnivå än förväntat, givet sin föräldrabakgrund.⁵

⁵ Partnerns sociala rörlighet beräknas med ett index som mäter hur mycket högre/lägre utbildning partnern har, givet den ”förväntade” utbildningsnivån mot bakgrund av pappans position i inkomstfördelningen. Detta görs genom att använda residualerna från en regression av partnerns utbildningsår på indikatorvariabler för svärfaderns decil i inkomstfördelningen, som mäter positiva eller negativa avvikelser i faktisk utbildningslängd i förhållande till den ”förväntade” utbildningslängden.

Tabell 3 Skolreformens effekter på kamratgrupp och partnertyp

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Pappans inkomst:					
Under medianen	Medianen el. högre	Översta kvintilen	Under medianen	Medianen el. högre	Översta kvintilen
	Män			Kvinnor	
A. Utfall: Andel förväntade skolkamrater med låg inkomst					
-0,016***	0,002	0,009***	-0,008***	0,007***	0,012***
(0,002)	(0,002)	(0,002)	(0,002)	(0,002)	(0,002)
0,172	0,122	0,103	0,165	0,118	0,101
B. Utfall: Flytt från hemregion (län)					
0,005	0,001	-0,003	0,004	0,008	0,005
(0,004)	(0,005)	(0,007)	(0,005)	(0,005)	(0,008)
0,244	0,348	0,449	0,304	0,395	0,497
C. Utfall: Partner från hemkommunen					
-0,008*	-0,001	0,002	-0,002	-0,001	0,002
(0,005)	(0,004)	(0,006)	(0,005)	(0,004)	(0,007)
0,228	0,244	0,233	0,229	0,255	0,241
D. Utfall: Partner från lägsta inkomstkvintilen, från hemkommunen					
0,000	-0,001	0,002	0,001	0,002	0,001
(0,002)	(0,002)	(0,002)	(0,003)	(0,002)	(0,003)
0,0419	0,0303	0,0229	0,0415	0,0309	0,0230
E. Utfall: Partner från lägsta inkomstkvintilen, ej från hemkommunen					
-0,004	0,003	0,011**	0,004	-0,002	0,002
(0,004)	(0,003)	(0,005)	(0,004)	(0,003)	(0,004)
0,146	0,109	0,0890	0,137	0,101	0,0826
F. Utfall: Andel potentiella partners från högsta inkomstkvintilen					
0,000	-0,000	-0,000	-0,000	-0,001**	-0,001*
(0,000)	(0,000)	(0,001)	(0,000)	(0,000)	(0,001)
0,855	0,867	0,874	0,858	0,871	0,878
G. Utfall: Partnerns sociala rörlighet					
0,024***	-0,005	-0,014	0,013	0,014	0,005
(0,009)	(0,009)	(0,014)	(0,013)	(0,012)	(0,018)
-0,175	0,104	0,330	-0,228	0,155	0,494

Not: Varje estimat kommer från en separat regression. För varje regressionsskattning visar tabellen regressionsestimat, standardfel (inom parentes) samt utfallsvariabelns genomsnitt. Regressionerna inkluderar följande kontrollvariabler (utöver dem som visas i tabellen): kommun- och årskulls-fixa effekter, fix effekt för reformår interagerad med linjär trend. Robusta standardfel, som har klustrats på kommunnivå, visas inom parentes. ***/**/* indikerar att den skattade effekten är statistiskt säkerställt skild från noll på 1/5/10-procentsnivån.

Skolreformen påverkade utbildningsnivån hos de berörda årskullarna, och särskilt mycket i gruppen med lågutbildade föräldrar (Meghir och Palme 2005; Holmlund 2022a). Eftersom vi vet att det förekommer sortering på äktenskapsmarknaden bland annat utifrån individens egen utbildningsnivå (Boschini m.fl. 2011) är det också ganska logiskt att reformen gav återverkningar på långsiktiga utfall som val av partner. Det är däremot inte uppenbart att de högre inkomstgruppernas sorteringsmönster skulle påverkas. Genom att jämförelsegruppen i analysen också antas ha påverkats av ökad konkurrens om partners från socioekonomiskt gynnade familjer ska reformeffekten tolkas som en direkt effekt av skolreformen på parbildningen, antingen genom att kamratgrupper och nätverk förändrades eller genom att preferenser och värderingar påverkades. Analyserna i rapporten kan inte med säkerhet särskilja mellan dessa förklaringar, men flera resultat indikerar att en mer blandad kamratgrupp kan ha bidragit till att öka acceptansen för personer från en lägre socialgrupp.

6 Slutsatser

Denna rapport studerar sorteringen på äktenskapsmarknaden genom att undersöka sambandet mellan fäders och svärfäders inkomster. Ju högre detta samband är, desto starkare är sorteringen mellan partners utifrån deras inkomstbakgrund. Sorteringen är relativt låg bland de som växt upp med pappor som var låg- och medelinkomsttagare, men är mycket stark i toppen av inkomstfördelningen.

Den socioekonomiska äktenskapsorteringen kan bero på att vi oftare möter personer med liknande bakgrund genom till exempel skola och arbetsplats, men också på preferenser och värderingar gentemot personer med ett annat ursprung. I rapporten undersöks om institutionella förändringar – i detta fall en skolreform – kan påverka sorteringen på äktenskapsmarknaden. Resultaten visar att införandet av en enhetlig nioårig grundskola i Sverige bidrog till att sorteringen på äktenskapsmarknaden minskade. En potentiell förklaring till att sorteringen minskade bland de rikaste familjerna är att den heterogena elevsammansättningen i den sammanhållna skolan kan ha bidragit till ökad förståelse och acceptans för individer från lägre socialgrupper, men även andra förklaringar är möjliga.

Tidigare forskning visar att grundskolereformen har bidragit till förbättrade livschanser för personer med lägre socioekonomisk bakgrund, till exempel genom längre utbildning, högre inkomst och lägre risk att begå brott.⁶ Denna

⁶ Se t.ex. Holmlund (2020) för en översikt.

studie kompletterar den existerande forskningen och demonstrerar att reformen även minskade sorteringen på äktenskapsmarknaden, ett utfall som i sin tur har konsekvenser för inkomstfördelning och intergenerationell rörlighet.

Referenser

- Allport, Gordon. 1954. *The Nature Of Prejudice*. Basic Books.
- Billings, Stephen B., Eric Chyn, och Kareem Haggag. 2021. "The Long-Run Effects of School Racial Diversity on Political Identity". *American Economic Review: Insights* 3 (3): 267–84.
- Boschini, Anne, Chirstina Håkanson, Åsa Rosén, och Anna Sjögren. 2011. "Trading it off or having it all? Completed fertility and mid-career earnings of Swedish men and women". IFAU Working paper 2011:15.
- Eika, Lasse, Magne Mogstad, och Basit Zafar. 2019. "Educational Assortative Mating and Household Income Inequality". *Journal of Political Economy* 127 (6): 2795–2835.
- Hjalmarsson, Randi, Helena Holmlund, och Matthew J. Lindquist. 2015. "The Effect of Education on Criminal Convictions and Incarceration: Causal Evidence from Micro-Data". *The Economic Journal* 125 (587): 1290–1326.
- Holmlund, Helena. 2020. "A researcher's guide to the Swedish compulsory school reform". *Journal of the Finnish Economic Association* 1: 25–50.
- . 2022a. "Preferences and oportunitites in the marriage market - How comprehensive schooling made the wealthy marry down". IFAU Working Paper 2022:11
- . 2022b. "How Much Does Marital Sorting Contribute to Intergenerational Socioeconomic Persistence?" *Journal of Human Resources* 57 (2): 372–99.
- Holmlund, Helena, Erica Lindahl, och Sara Roman. 2021. "Immigrant Peers in the Class: Responses among Natives and the Effects on Long-Run Revealed Preferences". 2021:16. IFAU - Institute for Evaluation of Labour Market and Education Policy.
- Kalmijn, Matthijs. 1994. "Assortative Mating by Cultural and Economic Occupational Status". *American Journal of Sociology* 100 (2): 422–52.
- . 1998. "Intermarriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends". *Annual Review of Sociology* 24 (1): 395–421.
- Mare, Robert D. 1991. "Five Decades of Educational Assortative Mating". *American Sociological Review* 56 (1): 15–32.
- Marklund, Sixten. 1980. *Från reform till reform: Skolsverige 1950-1970, Del 1, 1950 års reformbeslut*. National Board of Education.

- . 1981. *Från reform till reform: Skolsverige 1950-1975, Del 2, Försöksverksamheten*. National Board of Education.
- Meghir, Costas, och Mårten Palme. 2005. "Educational Reform, Ability, and Family Background". *American Economic Review* 95 (1): 414–24.
- Merlino, Luca Paolo, Max Friedrich Steinhardt, och Liam Wren-Lewis. 2019. "More than Just Friends? School Peers and Adult Interracial Relationships". *Journal of Labor Economics* 37 (3): 663–713.
- Paluck, Elizabeth Levy, Seth A. Green, och Donald P. Green. 2018. "The Contact Hypothesis Re-Evaluated". *Behavioural Public Policy*, juli, 1–30.
- Rao, Gautam. 2019. "Familiarity Does Not Breed Contempt: Generosity, Discrimination, and Diversity in Delhi Schools". *American Economic Review* 109 (3): 774–809.
- Schwartz, Christine R., och Robert D. Mare. 2005. "Trends in Educational Assortative Marriage from 1940 to 2003". *Demography* 42 (4): 621–46.

Bilaga

Tabell A 1 Skolreformens effekt på val av partner, uppdelat utifrån kön

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	Under medianen	Medianen el. högre	Översta kvintilen	Under medianen	Medianen el. högre	Översta kvintilen
	Män			Kvinnor		
	A. Utfall: Svärfaderns loginkomst					
Effekt av skolreform	0,007	-0,002	-0,018**	0,002	-0,007	-0,019**
	(0,006)	(0,005)	(0,009)	(0,006)	(0,006)	(0,010)
Antal observationer	144 940	169 985	68 318	135 596	155 308	60 845
Utfallsvariabelns genomsnitt	10,77	10,92	11,06	10,79	10,96	11,12
	B. Utfall: Svärfaderns inkomstrang					
Effekt av skolreform	0,453*	-0,141	-0,921**	0,479*	-0,176	-0,419
	(0,265)	(0,282)	(0,452)	(0,290)	(0,255)	(0,423)
Antal observationer	148 842	171 281	68 788	139 348	156 615	61 314
Utfallsvariabelns genomsnitt	46,88	54,63	60,87	48,23	56,27	62,85
Antal kommuner	1 020	1 020	1 017	1 020	1 020	1 019
Kommunfixa effekter	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kohortfixa effekter	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

Not: Regressionerna inkluderar följande kontrollvariabler (utöver dem som visas i tabellen): kommun- och årskulls-fixa effekter, fix effekt för reformår interagerad med linjär trend. Robusta standardfel, som har klustrats på kommunnivå, visas inom parentes. ***/**/* indikerar att den skattade effekten är statistiskt säkerställt skild från noll på 1/5/10-procentsnivån.

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) är ett forskningsinstitut under Arbetsmarknadsdepartementet med placering i Uppsala.

IFAU ska främja, stödja och genom forskning genomföra uppföljningar och utvärderingar. Uppdraget omfattar effekter av arbetsmarknads- och utbildningspolitik, arbetsmarknadens funktionssätt och arbetsmarknadseffekter av socialförsäkringen.

I rapportserien presenteras såväl IFAU:s forskning som resultat av samarbeten med andra nationella och internationella forskningsorganisationer.

IFAU delar årligen ut bidrag till olika forskningsprojekt, vars resultat publiceras i rapportserien.

Rapporterna kan vara fristående eller publiceras tillsammans med ett Working paper.

Alla IFAU:s publikationer finns på www.ifau.se